

общеобразовательной школы взрослых, выделена совокупность взаимодействующих факторов, которыми обуславливался выбор типа школы, определение ее структуры, целей, задач, содержания образования в ней и т.п.; акцентировано внимание на их постоянном воздействии и целесообразности их учета в современной стратегии развития системы образования взрослых.

Ключевые слова: система общего образования взрослых, школы грамоты (ликбезы), школы для малограмотных, кружки индивидуально-группового обучения, воскресные школы, общеобразовательные школы взрослых повышенного типа, вечерние рабочие (крестьянские) курсы, вечерняя общеобразовательная школа, заочная форма обучения.

Timchuk L. The formation of the system of comprehensive schools and courses for adults in Ukraine (20-30-ies of the XX century).

The article presents the development of the general education of adults in Ukraine in the 20-30's of the twentieth century. Various types of comprehensive schools for adults: school of first grade (for illiterate people with a three-year training period and for literate people with two-year training period); school of the second grade (two-year course, which should provide secondary education and training to prepare for a higher grade) are characterized. As a result of generalizations formed in the studied period of experience of designing of certain type of comprehensive school for adults singles out a set of interacting factors that explained by the choice of type of school, the determination of its structure, goals, objectives, educational content in it, etc.; the focus is on their continued validity and feasibility of incorporation in the modern strategy of development of the system of adults' education.

Keywords: the system of general education of adults, grammar school (likneps), schools for illiterate people, groups of individual-group learning, Sunday schools, comprehensive schools of higher type for adults, evening workers (peasants) courses, evening comprehensive school, part-time education.

УДК 37.016:504

**Телецька Л. І., Щедрина М. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЄДНАННІ З ЕЛЕМЕНТАМИ СУГЕСТИВНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлено сутність інтерактивних технологій та сугестивного навчання як засобів формування інтересу до пізнання у молодших школярів, а також, формування професійних якостей майбутнього вчителя в процесі застосування інтерактивних технологій у поєднанні з елементами сугестивного навчання в початковій школі.

Ключові слова: інтерактивні технології, сугестивне навчання, релаксопедія.

Головною метою української системи освіти, згідно з Національною Доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті, є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості, формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, формування й розвиток цінностей громадянського суспільства. Реалізація основних положень Доктрини має забезпечити “перехід до нової гуманістично-інноваційної філософії освіти”, що надалі стимулюватиме збільшення самостійності й самодостатності особистості, її творчу активність.

Удосконалення підходів до організації навчання посилюється інтеграційними процесами в Європі та необхідністю підвищення професіоналізму вчителя у використанні інноваційних педагогічних технологій.

Інтерес до пізнання навколишнього середовища виступає своєрідним епіцентром розвитку учня, його пізнавальної самостійності, формування позитивного ставлення до результатів власної праці. Пізнавальний інтерес значною мірою визначає поведінку людини, її духовну й розумову сфери, інтелектуальні, морально-етичні і комунікативні якості, отже, він забезпечує виховання творчої особистості. Інтереси людини до пізнання дійсності чинять суттєвий вплив на особистість, вони тісно пов'язані з увагою, пам'яттю, мисленням, емоціями, волею і сприяють творчій самореалізації і духовному самовдосконаленню людини [1, с. 5, 6].

Зацікавити, а не дати знання в готовому вигляді – завжди було метою дидактики і теорії виховання. Інтерес являє собою важливу спонукальну силу до учіння, до оволодіння основами наук, як важливий засіб навчання. Науковці відзначають прикрий факт, що інтерес до знань в учнів падає. З метою успішного розв'язання даної проблеми застосовують в навчально-виховному процесі активні та інтерактивні методи роботи, які активізують діяльність учнів, розвиваючи їх творче мислення.

Щоб формувати в сучасних учнів пізнавальні інтереси, необхідно всебічно вивчити їх та проаналізувати засоби, які б були більш доцільними у формуванні інтересу до пізнання. Наші дослідження показують, що при подачі матеріалу за допомогою стандартних методів бесіди, розповіді учні засвоюють матеріал лише на третину. А от при введенні в навчальний процес інтерактивних технологій та елементів сугестивного навчання це показник зріс у двічі.

Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їх перевага в тому, що учні засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінка), в класах збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Учні займають активну позицію в засвоєнні знань, зростає їхній інтерес в отриманні знань. Якщо йти за етимологією, то слово “інтерактив” прийшло до нас з англійської мови від слова “inter” – взаємний і “act” – діяти. Отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [6, с. 9]. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учнів. Головна риса інтерактивного навчання – використання власного досвіду учнями під час розв'язання проблемних питань.

Організація інтерактивного навчання передбачає використання дидактичних і рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, створення проблемної ситуації. Вирішення певних проблем відбувається переважно в груповій формі. Вона передбачає навчання однією людиною групи учнів; всі учні групи працюють над одним завданням разом, мають змогу корегувати один одного у відповідях. Така форма роботи допомагає вчителю якомога більше стимулювати пізнавальну діяльність молодших школярів, а отже заохочувати їх до навчання й формувати стійкий пізнавальний інтерес.

Розробкою елементів інтерактивного навчання в історії освіти України почали займатися ще в першому десятиріччі минулого століття. Подальші розробки елементів інтерактивного навчання можна знайти у працях В. Сухомлинського, учителів-новаторів 70–80-х років (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової та ін.). Зокрема, В. Сухомлинський (1918–1970) закликав спеціальними заходами і прийомами підтримувати бажання учнів бути першовідкривачами. Це стало підґрунтям для виникнення теорії та практики розвивального навчання. Наприкінці ХХ ст. інтерактивні технології набули поширення в теорії та практиці американської школи, де їх використовують при викладанні різних предметів від молодшого шкільного віку до старшого.

В свою чергу сугестивне навчання (з латини *suggestio* – навіювання) – це відносно нова система навчання, яка використовує засоби навіювання з навчально-виховною метою.

Сугестивне навчання досить широко використовується в методиці викладання багатьох шкільних предметів. Ще в 70-ті рр. ХХ ст. болгарський лікар-психіатр Г. Лозанов запропонував своєрідну технологію сугестивного навчання — цілеспрямоване навіювання на основі релаксації (розслаблення, зменшення напруження) у звичайному стані свідомості, що приводить до виникнення ефекту гіпермнезії (надзапам'ятовування). Учений створював на своїх сугестопедичних заняттях своєрідний “концертний” настрій, звертаючись до яскравих образів, міміки, музики та ін.

Технологія Г. Лозанова ґрунтується на таких принципах:

- відсутність зубріння;
- навчання без перевтоми;
- основою навчання є мотивація та пізнавальний інтерес учнів;
- проведення навчання великими блоками;
- комплексність виконання завдань.

Дуже важливим є те, що релаксопедія є активним методом засвоєння навчальної інформації. Наприклад, “Міні-ермітаж” є більш простим методом (невелике усамітнення учня на уроці), що не потребує введення учнів у третій та четвертий стани релаксопедії (фізичного та психічного розслаблення з відчуттям важкості й теплоти в правій руці й стану повної релаксації). Запам'ятовування відбувається в звичайному стані свідомості, фізичного й психічного спокою. Цей метод використовується з технікою аутотренінгу, він не становить винятку навіть для тих дітей, які схильні до психічних захворювань. “Міні-ермітаж” допомагає сформувати цілісні образи природничих об'єктів, створивши ситуацію присутності, впливаючи на емоційну сферу учнів.

На нашу думку, поєднання інтерактивних технологій з елементами сугестивного навчання значно покращать рівень знань учнів при цьому значно знизять емоційне навантаження та стомлюваність дітей.

Певні дослідження показують, що майбутні вчителі початкової школи не активно використовують інтерактивні технології та елементи сугестивного навчання на практиці. Цьому передують недостатньо високі знання з даної теми. Проведення уроків в умовах інтерактивну, потребує великої затрати часу, зусиль, а також творчого підходу з боку вчителя. Це теж є причиною не достатньо активного використання інтерактивних технологій та елементів сугестивного навчання на уроках в початкових класах.

Спостерігаючи паралельно за діяльністю учнів можна впевнено стверджувати, що на уроках де активно використовуються такі методи інтерактивних технологій як “мікрофон”, “карусель”, “якби я був(була) явищем природи”, “акваріум” та ін., і такі елементи сугестивного навчання як: “нестандартні початки уроків”, “літературизовані шматочки життя”, “релаксація”, “фон запахів”, “одяг вчителя” - рівень знань, а головне мотивація навчання значно зросла. Учням набагато простіше та цікавіше засвоювати новий матеріал.

Якщо інтерактивні технології використовуються вчителями в їхній педагогічній діяльності, то елементи сугестивного навчання впроваджують дуже рідко. Тому, ми хотіли б подати в даній статті приклади застосування елементів сугестивного навчання на уроках природознавства в початковій школі.

Для прикладу, на уроках природознавства можна використати віршований нестандартний початок уроку (один із компонентів сугестивного навчання):

*Сонце встало – запалало,
І дітей всіх привітало...
Доброго ранку, сонечко!*

*Доброго ранку, діточки!
Доброго ранку, квіточки!
Хай цвіте лужочок
І шумить гайочок...
Хай блищить ставочок...
Хай щебечуть пташечки,
Повзають комашечки...
Хай сміються діточки!
Доброго ранку ВСІМ!
На уроці підсумковім
Треба дружно працювати,
Щоб змогли на всі питання
Повні відповіді дати.*

Літературизовані “шматочки життя” – використання уривків літературних творів або віршів для посилення сприйняття учнями того чи іншого матеріалу.

Використання творів літератури:

1. Створюють позитивний емоційний фон уроку.
2. Створюють атмосферу відвертого спілкування.
3. Тактовно спрямовують діяльність дітей.
4. Мотивують учнів на активну діяльність.
5. Навчають ставити мету та формують уміння аналізувати, узагальнювати і робити висновки.

6. Розвивають естетичний смак, почуття прекрасного.

7. Привчають до чіткої організації навчальної діяльності.

Багатий матеріал можна знайти у творах Т. Г. Шевченка для ілюстрацій до тем: “Рослинний покрив”, “Наша адреса у Всесвіті”, “Тваринний світ”, “Природа рідного краю”, “Водойми України”, “Природні зони”. А також, можна використовувати вірші природничо-екологічної тематики Л. Костенко, М. Підгірянки, Н. Забіли, П. Тичини, казки В. Сухомлинського, твори В. Біанкі.

Завдання на асоціативний малюнок не є обов’язковим для усього класу. Його можуть виконувати учні за бажанням. Необхідно, щоб учень, демонструючи свій малюнок міг пояснити його. Вивчаючи тему “Водойми рідного краю” учням можна дати завдання такого змісту:

Уявіть себе художником. Вам необхідно намалювати листівку, яка би схвилювала глядачів своїм закликком до охорони річки своєї місцевості. Що б ви зобразили на цій листівці?

Музика на уроці – це здоров’я дитини, зняття стресових ситуацій, підготовка емоційної основи для відповідних умовиводів, розвиток почуттів школяра, помічник в досягненні стану релаксації під час аутотренінгу.

Тому, варто використовувати на уроках природознавства **тематично відповідні музикальні фрагменти**. Це можуть бути твори:

В. Якимець та Піккардійська Терція – “Карпати” (екологічна), П. І. Чайковський “Пори року” – цикл фортепіанних п’єс, А. Вівальді “Чотири Пори року” – цикл із 4 скрипкових концертів, Е. Гріг “Восени” – концертна увертюра, Астор Пьяццолла – “Чотири сезони”, Й. Штраус “Весняні голоси”, Ніколо, Юрій Рибчинський “Моя Україна”, Н. Шаун, Анатолій Карпенко “Моя Україно (Я зйду колоском на землі...)”, С. Бах “Шум хвиль”, Ф. Ліст “Блукаючі вогники” – етюд, М. Скорик, Е. Межелайтіс, “Людина” та інші.

Тематично відповідні фрагменти картин на уроці природознавства в початковій школі створює можливість посилити емоційну основу в засвоєнні виучуваного матеріалу, сприяє розвитку чуттєвої сфери учнів. При вивченні тем “Водойми на території України”,

“Рослинництво рідного краю”, “Природні зони України. Степ”, “Різноманітність природи України”, “Погода рідного краю”, “Карпатські та Кримські гори” можна використати картини І. Айвазовського, О. Саврасова, українських художників С. Васильківського, К. Гончарової, О. Гористюка (серія картин “Полісся”), М. Пимоненка, О. Максименка, С. Васильківського та інших.

Вправа для заспокоєння нервової системи (релаксація)

Під час вивчення теми “Водойми України” доцільно провести з учнями хвилинку релаксації.

Учні кладуть руки тильною стороною долоней навхрест на парту. Згодом. Немов на подушку, кладуть на них голову і заплющують очі. Уявляють себе на пляжі біля самої води. На фоні відтворюються звуки моря. Повільно вдихаючи повітря, учні уявляють як тепла морська хвиля накочується на них, лоскочучи своєю піною. Видихають, відчувають, як хвиля з шурхотом відкочується.

На нашу думку досить ефективним є поєднання інтерактивних технологій з елементами сугестивного навчання. Пропонуємо фрагмент уроку з природознавства у 4 класі **на тему:**

Карпатські гори. Рослинний та тваринний світ. Господарська діяльність людей у гірській місцевості.

Мета: продовжити формування поняття “гори”; розкрити залежність природи від їхньої висоти; ознайомити з характерними особливостями Карпатських гір: географічним положенням, кліматом, рослинним і тваринним світом, корисними копалинами, працею людей. Розвивати мислення, спостережливість, уяву, увагу, правильні уявлення про навколишній світ. Виховувати любов до Батьківщини, бережне ставлення до природи.

Обладнання. Фізична карта України, фотографії із зображенням Карпатських гір, ілюстрації рослин і тварин, телевізор, DVD), диск із показом презентації Українських Карпат, виставка карпатського одягу, сувенірів із Карпат, музичний центр, запис пісні “Я піду в далекі гори”, енциклопедії.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Символ уроку: спокійні обриси гір, порослих лісом, чисте небо, сонце.

В інтер’єрі класу переважають фіалкові та яскраві гарячі кольори.

Костюм вчителя: світлі тона з елементами гуцульської вишивки.

Фон запахів: пахощі смереки.

VII. Осмислення отриманих знань

1. Завдання на асоціативний малюнок (елементи технології сугестивного навчання)

Спробуй передати малюнком настрої карпатської природи. Який він? Зажурливий? Яскраво – веселий? Чи замріяний?

2. Метод мозкового штурму (інтерактивне навчання)

(Мозковий штурм включає в себе три обов’язкових етапи:

1. Чітке формулювання завдання: “Що є причиною частих руйнівних повенів в Карпатах? Як вирішити цю проблему?”

2. Генерація ідей. Учні на листках паперу записують всі ідеї щодо вирішення проблеми.

3. Розбір і оцінка ідей)

Таким чином, застосування інтерактивних технологій навчання сприяє розвитку навичок критичного мислення та пізнавальних інтересів учнів. На уроках, де використовуються ці технології, діти почувають себе впевнено, вільно висловлюють свої думки і спокійно сприймають зауваження, адже вони є активними учасниками навчального процесу. В атмосфері довіри та взаємодопомоги легко робити відкриття, усвідомлювати важливість здобутих знань. Саме за таких умов можливе виховання

особистості, підготовленої до майбутнього, у якому необхідно розв'язувати проблеми та приймати конкретні рішення.

Тому, можна зробити висновок, що дані технології є просто необхідними у початковій школі. Та і не тільки в початковій школі. Практика підтверджує, що використання інтерактивних технологій та сугестивного навчання є ефективним і займає чільне місце при викладанні матеріалу і для самих майбутніх вчителів, тобто студентів ВНЗ.

Адже, за даними, професійний рівень студентів, які активно вивчали інтерактивні технології, та елементи технології сугестивного навчання, а також активно використовували їх у практиці, зріс на 18%.

Застосування інтерактивних технологій навчання у вищих педагогічних закладах розв'язує ще одне з головних завдань – підготовку студентів до впровадження таких технологій у майбутній професійній діяльності. Зокрема формується операційно-діяльнісний компонент їх готовності, розкривається їх педагогічна майстерність, реалізується досвід, який вони засвоїли, вивчаючи цикл фундаментальних, психолого-педагогічних та фахових дисциплін в процесі інтерактивного навчання. Закінчивши вищий навчальний заклад, такий випускник не тільки готовий до педагогічної взаємодії з учнем, а й знає як організувати взаємодію учнів на уроці.

Використана література:

1. *Волостникова А. Г.* Познавательные интересы и их роль в формировании личности : учебно-методическое пособие. – Свердловск, 1971. – 13 с.
2. *Давиденко В.* Використання інтерактивних прийомів навчання на уроках у 1 класі – 2004. – № 1. – С. 17-18.
3. *Іванішена С.* Форми та методи інтерактивного навчання. – 2006. – № 3. – С. 9-11.
4. *Комар О.* Інтерактивні технології – технології співпраці // Початкова школа. – 2004. – № 9. – С. 5-7.
5. *Коменский Я. А.* Избранные педагогические сочинения. – В 2-х т. – Т. 1. – М., 1982.
6. *Пальчевський*
6. *Побірченко Н., Коберник Г.* Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій // Початкова школа – 2004. – № 10. – С. 8-10.
7. *Пометун О., Пироженко Л.* Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
8. *Шевчук І.* Використання інтерактивних технологій у проведенні виховних годин // Початкова школа – 2004. – № 5. – С. 13-15.
9. *Пометун О., Пироженко Л.* Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. – К., 2002. – 136.

Телецкая Л. И., Щедрина М. М. Использование интерактивных технологий в сочетании с элементами суггестивного обучения при изучении естествознания в начальной школе.

В статье описана сущность интерактивных технологий и суггестивного обучения как средств формирования интереса к познанию у младших школьников, а также формирования профессиональных качеств будущего учителя в процессе применения интерактивных технологий в сочетании с элементами суггестивного обучения в начальной школе.

Ключевые слова: интерактивные технологии, суггестивное обучение, релаксопедия.

Teletskaya L. I., Shchedrina M. M. Using interactive technologies combined with elements of suggestive teaching of science in elementary school.

The paper describes the nature of interactive technology and suggestive learning as a means of interest in knowledge in primary school children, as well as the formation of professional skills of the future teacher in the application of interactive technologies combined with elements of suggestive primary school.

Keywords: interactive technology, suggestive learning, relaxation pedagogy.